

האוכלוסיה, התעסוקה והאבטלה

האוכלוסיה גדלה ב־1961 ב־82 אלף נפש והגיעה בסוף השנה ל־2,232,300 נפש לעומת 2,150,400 בסוף 1960.

שנת 1961 מצטיינת בגידול רב במספר המועסקים, בירידה ניכרת בשיעור האבטלה, ובהחרפת המחסור בכוח העבודה.

מספר המועסקים גדל בשיעור מזורז יותר מאשר בשלוש השנים הקודמות — 4.7 אחוזים — והגיע ל־735 אלף לעומת 702 אלף ב־1960. עיקר ההתרחבות בתעסוקה, הן מבחינת שיעור הגידול והן במספרים מוחלטים, חלה בתעשייה: מספר המועסקים גדל ב־15 אלף או ב־9 אחוזים. בענפי הבנייה, התחבורה והשירותים הגיע שיעור הגידול ל־3 עד 5 אחוזים. ביתר הענפים לא חלו שינויים ניכרים.

בענף אחד בלבד — הבנייה — הועמקה התעסוקה, הן מבחינת מספר ימי העבודה למועסק והן מבחינת המספר הממוצע של שעות עבודה ליום.

כתוצאה מהביקוש המוגבר לעובדים החריף המחסור בכוח העבודה, אשר בשנים הקודמות היה קיים בעיקר לגבי עובדים מקצועיים ומאומנים. בניגוד לשנים קודמות, עלה ב־1961 גם הביקוש לעובדים בלתי מקצועיים על ההיצע — בכל איזורי הארץ, פרט למחוז הצפון. האבטלה, שהיקפה נמצא בירידה מתמדת מאז 1958, קטנה גם בשנת 1961, הן מבחינת חלקם של המובטלים בכלל כוח העבודה האזרחי, הן מבחינת עומק האבטלה, והן מבחינת מספר המועסקים בעבודות יזומות.

הצירוף של שלוש תופעות אלה — הגידול הרב במספר המועסקים, הירידה בהיקף האבטלה והחרפת המחסור בכוח העבודה — בשנה שבה הגיעה העלייה להיקף גדול — נובע בעיקר מהגורמים הבאים:

- (1) המשק הישראלי נמצא זה שנים מספר במצב של גיאות כלכלית ועלייה ברמת הביקוש המקומי למוצרי צריכה והשקעה.
- (2) מדיניות הקליטה הקיימת — המתבטאת בהוצאה שוטפת גדולה יותר, בממוצע, למשפחת עולים, מאשר בשנים הראשונות לקום המדינה, ובבנייה מהירה יחסית של מגורי קבע — מגבירה אף היא את הביקוש המקומי למוצרי צריכה והשקעה.
- (3) כתוצאה ממדיניות ההשקעות של השנים האחרונות, המביאה לכך שההשקעות מקדימות את תהליך גידול האוכלוסיה, קיימת במשק עתודה של כושר ייצור, המאפשרת קליטה של עובדים נוספים כשגדל הביקוש למוצרים ושירותים.

1. האוכלוסיה וכוח העבודה

ב־1961 לא חל שינוי בשיעור התמותה, אולם חלה ירידה ניכרת בשיעור הילודה — מ־26.9 ל־24.8 לידות לכל אלף נפש. מספר הלידות¹ ירד מ־56,600 ב־1960 ל־53,900 בשנת 1961. ירידה זו הקטינה את תרומתו של הריבוי הטבעי לגידול האוכלוסיה ב־1961.

לוח ח' 1

האוכלוסיה ומקורות גידולה, 1955 עד 1961

השנה	האוכלוסיה בסוף השנה (אלפים)	הגידול במשך השנה *	
		אלפים	אחוזים
1955	1,789.1	71.3	4.2
1956	1,872.4	83.3	4.7
1957	1,976.0	103.6	5.5
1958	2,031.7	55.7	2.8
1959	2,088.7	57.0	2.8
1960	2,150.4	61.7	3.0
1961	2,232.3	81.9	3.8

* מאזן ההגירה (נכנסים פחות יוצאים) בתוספת הריבוי הטבעי.
ח מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח ח' 2

האוכלוסיה הממוצעת ותכונות כוח העבודה, 1958 עד 1961

(אלפים)

הגידול במשך השנה		1961	1960	1959	1958	
אחוזים	אלפים					
3.3	70	2,187	2,117	2,062	2,000	האוכלוסיה הממוצעת
4.0	56	1,448	1,392	1,354	1,314	האוכלוסיה בגיל העבודה *
3.8	28	768	740	720	698	כוח העבודה האזרחי **
—	—	35.1	35.0	34.9	34.9	באחוזים מכלל האוכלוסיה
						באחוזים מהאוכלוסיה
—	—	53.0	53.2	53.2	53.1	בגיל העבודה
4.7	33	735	702	680	655	מועסקים
—	—	95.7	94.9	94.4	93.8	באחוזים מכוח העבודה האזרחי

* האוכלוסיה בניל 14 ומעלה.

** מועסקים ומובטלים.

ח מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וכנס ישראל.

האוכלוסיה הממוצעת הגיעה ב־1961 ל־2,187,400 נפש — תוספת של 70 אלף נפש, שהם 3.3 אחוזים. האוכלוסיה הממוצעת בגילי העבודה וכן כוח העבודה האזרחי, גדלו, לעומת זאת, ב־4 אחוזים, בקירוב (ראה לוח ח'־2). העובדה ששיעורי הגידול של האוכלוסיה בגילי העבודה ושל כוח העבודה האזרחי היו גבוהים מזה של האוכלוסיה הממוצעת, מוסברת בעיקר על ידי האחוז הגבוה, יחסית, של עולים חדשים בגילים 15 עד 49.

ב־1961 היה אחוז העולים, שהיו פעילים מבחינה כלכלית ערב עלייתם, גבוה מהממוצע בשלוש השנים הקודמות, דבר אשר בתנאים הכלכליים הנוכחיים סייע לקליטתם המהירה, יחסית, במעגל התעסוקה. מבחינת משלח ידם בחוץ לארץ מתחלקים העולים לארבע קבוצות עיקריות: עובדי תעשייה — 44 אחוזים; עובדי שירותים ומסחר — 32 אחוזים; בעלי מקצועות חופשיים — 18 אחוזים; ועובדי חקלאות, תחבורה, ובניין — 6 אחוזים.

אין נתונים מדויקים על הרכב תוספת המועסקים בשנה הנסקרת, אך לפי האומדן מתחלקים הם לארבע הקבוצות הבאות: כ־35 אחוזים — עולים חדשים; כ־30 אחוזים — צעירים אשר לפני כן היו מחוץ לכוח העבודה, בעיקר תלמידים; כ־25 אחוזים — מובטלים לשעבר; 10 האחוזים הנותרים הם בעיקר מבוגרים מבני־המיעוטים, אשר לא השתייכו עד כה לכוח העבודה האזרחי.

לוח ח'־3

תמועסקים לפי הענף הכלכלי, 1958 עד 1961

(אלפים)

הענף	הגידול מ־1960 ל־1961		1961	1960	1959	1958	
	אלפים	אחוזים					
החקלאות	2	1.7	122	120	120	115	
התעשייה	15	9.2	178	163	154	147	
הבנייה והעבודות הציבוריות	3	4.6	68	65	65	64	
החשמל, המים והשירותים הסניטאריים	—	—	16	16	16	15	
המסחר, הפינאנסים והביטוח	2	2.3	88	86	83	81	
התחבורה, ההובלה והאחסנה	2	4.5	46	44	42	40	
השירותים הציבוריים	7	4.6	161	154	148	143	
השירותים האישיים	2	3.7	56	54	52	50	
סך הכל	33	4.7	735	702	680	655	

ה מקור: חדשכת המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

¹ לידות חי.

2. התעסוקה בענפי המכללה

מספר המועסקים בחקלאות נשאר יציב, יחסית. ל־120 אלף המועסקים ב־1960 נוספו ב־1961 כאלף־אלפיים עובדים. ירידת־מה חלה במספר שעות העבודה למועסק. גידול התפוקה החקלאית בשנת 1961 ב־7 אחוזים ללא גידול בתשומת העבודה נתאפשר בעיקר הודות לשני גורמים: הגברת תהליך המיכון, בעיקר בענף הכותנה; והירידה ביבולם של ענפים עתירי עבודה, בעיקר ענף ההדרים וענף הירקות, לעומת השנה הקודמת. מספר המועסקים בענף הבנייה עלה בשיעור של 4.5 אחוזים והגיע בשנה הנסקרת ל־68 אלף לעומת 65 אלף ב־1960. המספר הממוצע של שעות עבודה למועסק עלה גם הוא, בשיעור של 9 אחוזים, בקירוב.

העלייה הרבה ביותר בתעסוקה, הן מבחינת מספר המועסקים והן מבחינת שיעורי הגידול, חלה בתעשייה. מספר המועסקים גדל ב־9 אחוזים והגיע ל־178 אלף לעומת 163 אלף ב־1960. כשליש מהעובדים שנוספו הועסקו בענפי המתכת והעץ, אשר התרחבותם מושפעת במישרין מגידול היקף הבנייה וההשקעות האחרות. שליש נוסף נקלט בענפי הטקסטיל וההלבשה.

לוח ח'־4

המועסקים, לפי הענף המכללי, 1958 עד 1961

(אחוזים)

הענף	1958	1959	1960	1961
חקלאות	17.6	17.6	17.1	16.6
תעשייה	22.4	22.6	23.2	24.2
הבנייה והעבודות הציבוריות	9.8	9.6	9.3	9.3
החשמל, המים והשירותים הסניטריים	2.3	2.4	2.3	2.2
המסחר, הפינאנסים והביטוח	12.4	12.2	12.2	12.0
התחבורה, ההובלה והאחסנה	6.1	6.2	6.3	6.2
השירותים הציבוריים	21.8	21.8	21.9	21.9
השירותים האישיים	7.6	7.6	7.7	7.6
סך הכל	100.0	100.0	100.0	100.0

ח מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

בענף השירותים הציבוריים עלה מספר המועסקים ב־4.6 אחוזים, מ־154 אלף ב־1960 ל־161 אלף בשנה הנסקרת. בדומה לשנים הקודמות עולה שיעור זה על שיעור הגידול של האוכלוסיה. עיקר הגידול נבע מהרחבת שירותי הבריאות והחינוך.

בענפי המסחר, התחבורה והשירותים האישיים נוספו כאלפים עובדים בכל ענף ואילו בענף החשמל, המים, והשירותים הסניטאריים נשאר מספר העובדים יציב.

כאמור, היה מספר המועסקים בשנת 1961 גבוה ב־4.7 אחוזים לעומת השנה הקודמת, והגיע ל־735 אלף (ראה לוח ח'־3). בהתפלגות המועסקים בין הענפים השונים חלו שלושה שינויים הראויים לציון: חלקו של ענף החקלאות בכלל התעסוקה המשיך לקטון, ונפסקה הירידה בחלקו של ענף הבנייה. חלקם של יתר הענפים נשאר קבוע, יחסית, פרט לענף התעשייה אשר משקלו הוסיף לגדול זו השנה השלישית (ראה לוח ח'־4).

3. האבטלה

ב־1961 נמשכה הירידה בהיקף האבטלה, ירידה אשר תחילתה עוד ב־1958. תופעה זו מצאה את ביטוייה בירידת שיעור המובטלים בכוח העבודה, בהקטנת עומק האבטלה ובהפחתת ניכרת של מספר ימי העבודות היוזמות (ראה לוח ח'־5 ודיאגרמה ח'־1). בין המועסקים בעבודות יוזמות

לוח ח'־5

המובטלים הרשומים בלשכות העבודה, לפי מספר ימי האבטלה לחודש,

1958 עד 1961

(אחוזים)

ימי אבטלה לחודש	1958	1959	1960	1961
1 עד 6	59.2	64.7	68.1	69.9
7 עד 12	21.2	19.5	17.9	17.2
13 עד 18	10.7	8.8	8.0	7.6
19 ויותר	8.9	7.0	6.0	5.3
סך הכל	100.0	100.0	100.0	100.0

ח מ ק ו ר : שירות התעסוקה.

לוח ח'־6

הממוצע היומי של מובטלים ומועסקים בעבודות יוזמות * לפי המחוז, 1961

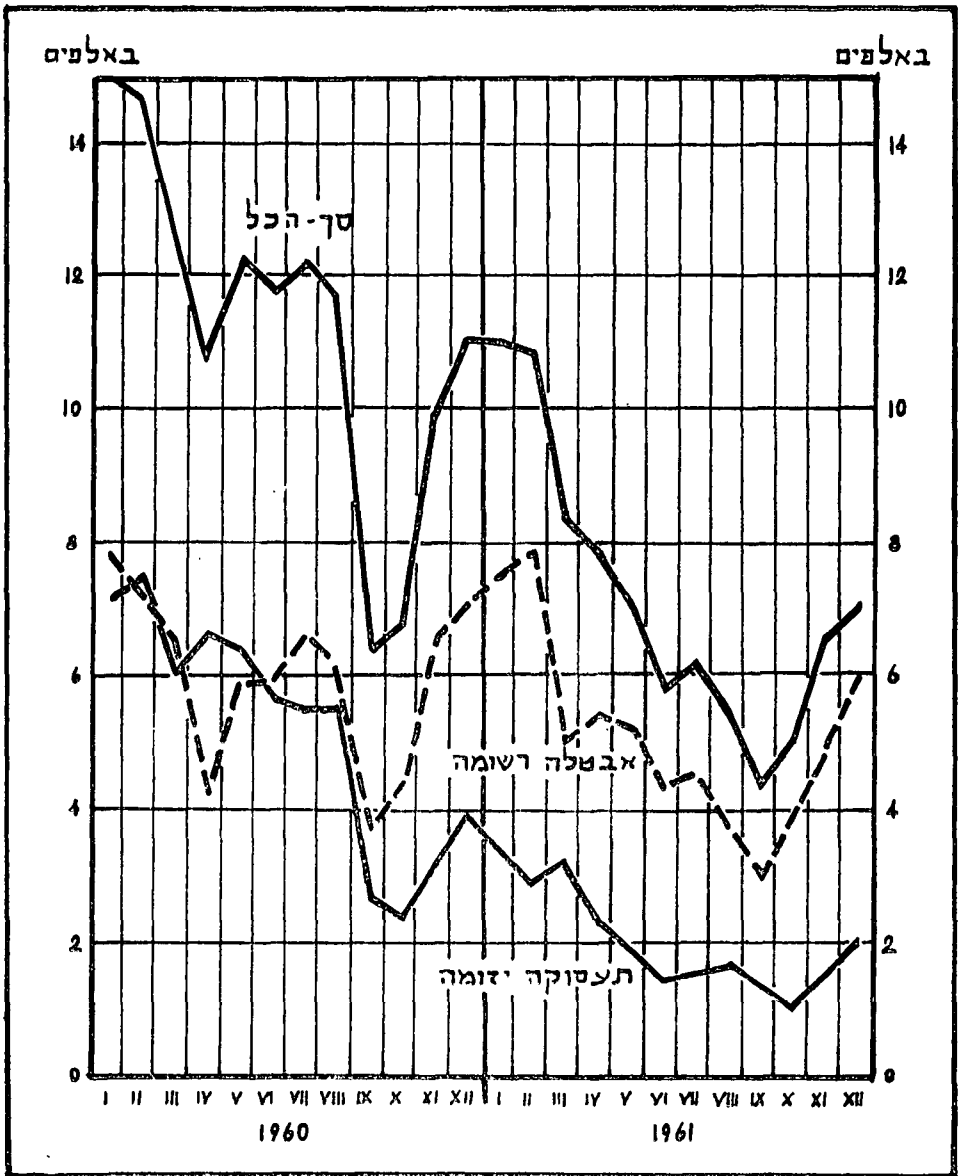
המחוז	ממוצע יומי			הממוצע היומי, לכל 10,000 תושבים מבוגרים **		
	מובטלים	מועסקים בעבודות יוזמות	מובטלים ומועסקים בעבודות יוזמות	מובטלים	מועסקים בעבודות יוזמות	מובטלים ומועסקים בעבודות יוזמות
הצפון	1,054	1,532	2,586	100	146	246
חיפה	787	26	813	29	1	30
המרכז	1,008	80	1,088	47	4	51
תל-אביב	1,472	6	1,478	33	—	33
ירושלים	455	201	656	42	19	61
הדרום	367	242	609	52	34	86
סך הכל	5,143	2,087	7,230	44	18	62

* מספר ימי האבטלה הרשומים, בשנה (לרבות תעסוקה בעבודות יוזמות המיועדות לעובדים בעלי כושר נוספי מלא), מחולק במספר ימי העבודה האפשריים בשנה.

** מעל לגיל 18; יהודים בלבד.

ח מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ושירות התעסוקה.

אבטלה רשומה ותעסוקה יזומה, 1960 ו-1961

ירד חלקם של בעלי כושר עבודה מלא — לחמישית. שיפור זה במצב התעסוקה חל, אם כי לא במידה שווה, ברוב אזורי הארץ.

גם לאחר הירידה הגדולה בהיקף האבטלה באזור הצפון מהווה אזור זה את מוקד האבטלה, ובו מרוכזים למעלה משליש מכלל המובטלים ו-75 אחוזים מכלל המועסקים בעבודות יזומות.¹

¹ המיועדות לעובדים בעלי כושר גופני מלא.

ניתוח שיעורי האבטלה לפי אזורים מבליט ביתר שאת את בעיית האבטלה באיזור זה: לעומת ממוצע ארצי של 62 מבוטלים¹ ליום, לכל 10,000 מבוגרים², מגיע המספר במחוז הצפון ל-246 (ראה לוח ח'־6).

בכל אזורי הארץ — פרט למחוז הצפון — היה קיים בד בבד עם האבטלה גם מחסור בכוח עבודה. תופעה זו נובעת בעיקר משתי סיבות: אי התאמת ההיצע לביקוש מבחינת התכונות המקצועיות הנדרשות; והריחוק הגיאוגרפי של חלק מהמובטלים ממרכזי התעסוקה, בהם קיים עודף ביקוש לעובדים.

¹ מובטלים הרשומים בלשכות העבודה ועובדי עבודות יזומות המיועדות לעובדים בעלי כושר גופני מלא.

² מעל לגיל 18; יהודים בלבד.